

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 120
שבט תשע"ז

מוקד העירוב השכונתי
בני ברק
054-84-83-320

אחראי עליו, ג"כ סומך על הרבה גדרות כאלו, והוא נבהל שפתאום הוא מגלה שכל העירוב המהודר שלו שהוא משקיף בו כ"כ הרבה, אינו כשר לדעת החזו"א. ומיד התקשר לשאול האם זה נוהג גם בעירוב שכונתי, ואמר שהוא מתפלא שעד היום לא אמרו לו את הדבר הזה.

המשיב במוקד אמר לו, שדיני מחיצות שתי בלא ערב, נוהגים גם בעירוב שכונתי, אלא שבעירוב שכונתי כמעט תמיד יש איזה סיבה אחרת להתיר, ואחת מהן שהמחיצות הללו הן רק מיעוט מההיקף, כי רוב הגדרות הן קירות או רשתות, וכיון שיש עומד מרובה ממחיצות כשרות, כתב החזו"א (סי' ע"ז סק"ד) שאפשר להשלים במחיצות שתי בלא ערב. אמר האחראי שאם זה הסיבה, יש לו בעיה קשה, כי בשכונה שלו הרבה מההיקף הוא בגדרות כאלו. והאחראי התחיל לשאול האם צריך להודיע לציבור שיש פקפוק בעירוב המהודר.

אמר לו המשיב שלא ימהר כ"כ להחליט, כי מתוך הנסיון בעשרות עירובים, מסתבר שיהיה גם אצלו עומד מרובה, או באורך המחיצה, או בגובה המחיצה [שהגדר בנויה מעל קיר, שיוצא שיש חמשה טפחים שהם מחיצה גמורה, ואפשר לצרף גם את החלק התחתון שמהקיר עד הפס התחתון, שבדרך כלל זה בתוך לבוד לקיר (כמו בתמונה הסמוכה)], ונחשב שתי ערב גם לחזו"א.

ובמקרה של שכונה זו יש עוד אפשרות להתיר, משום שמסתמא יש מקומות שהצד החיצוני יותר נמוך [כיון שמדובר בהר], וזה ג"כ יכול לשמש מחיצה מעולה ע"י דין גוד אסיק. וגם אם יהיה גבוה רק ה' טפחים, הרי יהיה רוב בגובה ממחיצה כשרה. לכן אל ימהר להחליט, בפרט שיש את שיטת הפמ"ג והמשנ"ב שגדר כזו שיש לה פס אחד שוכב, כבר נחשבת שתי עם ערב. ואמנם החזו"א תמה ע"י וסתר את דבריו וכתב שאין לעשות מדברי הפמ"ג אפילו סניף להקל. וקושיית החזו"א באמת קושיא אלימתא. מ"מ לגבי ההודיע על פקפוק בעירוב, לא יודיע, כי בעו"ה יהיה לו פתרון, ואולי יצטרך רק תיקון קל להוסיף לעומד מרובה. [ועיי' בשבט הלוי (ח"ז סי' מ"ו) שכתב שאע"פ שדברי הפמ"ג הם חידוש, ובעצמו הניחם בצ"ע, מ"מ בגדרות ברזל שהן חוקות, אפשר לעשות מדברי הפמ"ג צירוף אם יהיה עוד ספק. אבל כל דבריו אינם לפי סברת החזו"א, וא"כ לדי' החזו"א זה לא יועיל].

היקף שתי בלא ערב בשכונה שיש הרבה אנשים
האחראי לא נרגע, ופנה לאברך אחר שהיה מעורב בהקמת העירוב בשכונה זו, וסיפר לו על הדין החדש שהתברר לו כעת, ואיך הוא לא חשב ע"י מוקדם יותר. אמר לו האברך שדין זה אינו שייך לעירוב שכונתי, כיון שיש בשכונה מאות אנשים, ולכל אדם מותר להקיף בית סאתיים במחיצה גרועה, א"כ אין נידון כזה בעירוב שכונתי. ומיד הוא התקשר למוקד העירוב, ושאל מדוע אמרו דין זה על עירוב שכונתי.

והנה שתי תשובות בדבר. א. גם כשיש מאה אנשים (לדוגמא), אי אפשר להקיף סתם שטח גדול של מאתיים בתי סאה, אלא כותב השו"ע (סי' ש"ס ס"א) שמשולשה אנשים ומעלה נחשבים "שיירא", ומותר להם להקיף כל צרכן, ולכלב שלא ישאר בית סאתיים פנוי. דהיינו שאם שלשה אנשים צריכים מסיבה כלשהי שיש לה שטח של סאה לניהל את כליהם, מותר להם להקיפו במחיצה גרועה. ולעומת זאת אם הם צריכים רק שלש בתי סאה, אסור להם להקיף אפילו שש סאין (עי' משנ"ב ס"ק ח'). ולכן אם בכל השכונה אין בית סאתיים פנוי, לא יעזור אפילו שיהיו אלף אנשים. ב. דעת החזו"א (שם) שהקולא שמותר להקיף כל צרכן, נאמר רק בשיירא הנמצאת בדרך, משא"כ במקום ישוב [שאפשר להשיג מחיצות טובות], לא הקלו להקיף במחיצות גרועות אלא עד שטח של בית סאתיים. וסברא זו מוזכרת בגמ', אבל כבר העירו שבריטב"א בסוגיא שם (עירובין דף טו) כתב להדיא שדין שיירא נאמר גם ביישוב (ועיי' במשנ"ב ס"ק א').

ולכן הדינים העולים, שבאופן שהשכונה צפופה ואין בית סאתיים פנוי, לדעת הריטב"א מותר להקיף במחיצה גרועה, ולדעת החזו"א אסור [כיון שבסכה"כ ההיקף

נזקי העירובים בסערת החורף

בכל שנה בתקופת החורף, יש מידי פעם סערת רוחות חזקה, שבין היתר גורמת נזקים כבדים לעירובים במקומות מסוימים. לא כל עירוב ניזוק ברוח, בס"ד כיום הרבה מהעירובים בנויים בצורה חזקה, והם נשארים ועומדים גם במצבים אלו, מלבד חומים שנקרעים, שזה הנוק הקטן יחסית לשאר תיקוני העירוב. אבל בכל פעם יש מספר מקומות שסופגים נזק מהסערה, גם בזמנים שלא הודיעו בעיתונים על סערה מיוחדת, מפני שהיא לא היתה סערה ארוכה וכל כך חזקה, בכל זאת הנזקים הם גם בכאלו זמנים.

השבוע פנה למוקד העירוב אחראי על עירוב שכונתי באחת הערים השוכנות קרוב לחוף הים, וסיפר שביום שיש האחרון היתה שם רוח מהירה ביותר, ואחד מעמודי העירוב יצא ממקומו ונפל. האחראי שגילה את הדבר, לא ידע מה לעשות, הוא לא ידע להתקין עמוד מחדש, אין לו אפשרות להזמין פועל שיתקין לו את העמוד, ובנוסף מצב הרוח והגשם לא מאפשרים לעבוד כל כך. בחוסר אמצעים הוא מיהר לקרוא לכמה בחורים מיישיבה הנמצאת בשכונה, בהתמסרות ובמאמץ משותף הם מצאו דרך לקשור את העמוד לבנין הסמוך, ועבדו עד סמוך לכניסת שבת לייצב אותו ולקשור את חוט העירוב מחדש. לאחר השבת הוא התקשר למוקד העירוב, שיבואו להתקין לו עמוד חדש.

גדרות אתר בניה שנפלו ברוח, ופתרון ע"י רשתות

מקרה נוסף שהיה באחת השכונות בירושלים, שיש נגבול העירוב אתר בניה גדול, והעירוב סמך על הגדרות של האתר [גדרות המצויות מאיסקוריט לבן], וכל שבוע היה בודק אם הן שלימות, ולפעמים מחוק ומסדר קצת במקומות שנוצר חור קטן. בעקבות הרוחות החזקות נפרצה הדלת ונעשתה פריצה ארוכה יותר מ"י אמות. בליל שבת הגיע אברך ת"ח לאחד מהעוסקים בעירוב, לספר לו על הפריצה שנפרצה. אלא שלמעשה הוא בדק מספר שבועות קודם לכן, שניתן לסמוך על קירות שיש בתוך האתר, ולכן העירוב לא נפסל.

גדרות רשת שהאחראי השיג כדי לסגור את האתר

מקרה דומה לזה היה לפני כמה שבועות באחד העירובים השכונתיים בבית שמש, שהיה שער גדול לאתר בניה [שיש בו יותר משיעור קרפף], והרוחות שברו והפילו את השער, והקבלן לא טרח לתקן אותו. הם פנו לקבלן שוב ושוב, והקבלן לא עשה כלום, ובינתיים הם היו קושרים אותו ביום שיש. כמובן ששער כזה הוא כבד מאוד, והם חיפשו פתרון אחר. יש מקומות שעושים במקרה כזה צורת הפתח עם חוט נמוך, וכל ערב שבת קושרים אותו, וכל מוצאי שבת מורידים אותו. אבל כאן הם לא רצו להשתמש בפתרון הזה, מחמת תנאי השטח הקשים. עד שאחד האחראים מצא קבלן אחר שיש לו גדרות רשת מתניידות, שעומדות על בסיס כבד, וביקש ממנו לשאול ארבע יחידות לתקופה, והקבלן נתן להם. האחראי הביא רכב שלקח אותן למקום הנצרך, וביום שיש הם סגרו את הפתח הגדול בגדרות אלו. וכעבור זמן קצר, הקבלן עצמו ג"כ התחיל לסגור עם הגדרות שאחראי הביא. האחראי ציין שהמעלה בגדרות הרשת, שהרוח עוברת בתוכן, ולכן הן מחזיקות מעמד גם ברוחות החזקות של מרומי ההר בבית שמש.

סערה הלכתית בעקבות הגליון בדין שתי בלי ערב

בעקבות הנכתב בגליון הקודם, היתה סערה מסוג אחר, של אנשים שקראו את הגליון, והתחילו לשאול את עצמם האם הם עושים כהלכה, והתקשרו לברר את ההלכה. שמחנו מאוד לראות שהדברים מעוררים למעשה, ואיך שהקוראים חושבים מיד על קיומם. כבר ביום חמישי בלילה התקשר אחראי על עירוב שכונתי באחת הערים הבנויות על הר, ובמקום כזה העיריה מחייבת לעשות גדרות ברזל חזקות [כעין סורגים] בכל מקום, ולכן היה להם תשתית טובה לבניית עירוב, ע"י שסמכו על גדרות אלו, וסגרו בצורות פתח את היציאות לרחובות שיוצאים מהשכונה. בשעה שהאחראי קרא את הגליון הקודם, וראה שיש בעיה במתחמים של מוסדות שיש להם כאלו גדרות, משום שגדרות כאלו הם מחיצות שתי בלא ערב לדעת החזו"א, הוא שם לב שבעצם העירוב שהוא

כולל יותר מבית סאתיים]. ואם יש בהיקף של השכונה בית סאתיים פנוי, למרות שאינו בגדר קרפף, כי לפעמים עוברים בו, אלא שלא משתמשים בו תדיר [ולכאור צריך שישתמשו באותה שבת], לכו"ע אסור להקיף במחיצה גרועה, אפילו שיש בשכונה אלף אנשים. בשכונה הנוכרת יתכן מאוד שיש בתוך היקף העירוב שטח פנוי יותר מבית סאתיים, ולכן מצד הדין הזה, אין להם צירוף להלך.

ולמעשה אמר המשיב במוקד שימתין עד אחרי שבת, עד שהדבר יבדק ויתברר. ובשבע זה הגיע הבורק של מוקד העירוב, ועבר עם האחראי על כל המקומות שהיו גדרות שתי בלא ערב, ובכל המקומות נמצא שיש עומד מרובה, או גוד אסיק מהצד החיצוני, ולכן אין פקפוק בעירוב, והוא כשר גם לפי דברי החזו"א.

צורת הפתח בנויה שניכר שהמשקוף מן הצד של העמודים

שאלה נוספת שהגיעה למוקד העירוב כבר ביום חמישי בערב, בעקבות מה שנכתב בגליון, שהורה מרן הגר"נ קרליץ שליט"א ה' ישלח דברו וירפאהו, בצורת הפתח מברזל, שחיברו את הברזל מן הצד של העמודים, הרי זה נחשב צורת הפתח מן הצד והיא פסולה, למרות שיש הלחמה שמחברת אותם באותו חומר ברזל, אי אפשר לומר כאילו הברזל העליון מגיע מעל העמוד, כיון שניכר במראה העין שהוא נמצא מן הצד. אחד הקוראים שראה את הדברים, שם לא שהמשקופים בפתחים שיש לו בבית ג"כ עשויים בצורה כזאת, וא"כ הוא התקשר ושאל האם הם לא חייבים במוזיה [בברכה]. והוסיף השואל שכל המשקופים בנויים בצורה כזו, וכיון שהטעם של צורת הפתח מן הצד היא משום שאין דרך הפתחים כן, כמו שכתב המשנ"ב (סי' שס"ב ס"ק ס"ד) א"כ כיון שזה צורת המשקופים בזמנינו, אין בזה פסול של מן הצד.

משקוף בבית שמחבר מן הצד

והנה צורת המשקופים בדרך כלל היא לא מן הצד, אלא באופן שיש שיניים בעמוד ובמשקוף, ואחד יושב בתוך השני, ובצורה כזו חלק מהמשקוף יושב ממש מעל גביו של העמוד, וזה צוה"פ כשרה וחיבת ממוזה. [ואינו שייך לדברי המשנ"ב (שם) שאם הקנה העליון תחוב בחקיקה שבועמודים, מצדד הפמ"ג להחמיר. משום שהמשנ"ב והפמ"ג מדברים כשהעמודים עודפים וממשיכים למעלה מהקנה העליון. וכן אינו תלוי בחידושו של הט"א, שכתב המשנ"ב שם שהאחרונים חולקים עליו. משום שהט"א חידש אפילו כשהמשקוף לא עולה בכלל על העמודים, אלא מסתים בשוה לגובה העמודים, משא"כ במשקופים הרגילים יש שיניים שהם מעל גבי העמודים ממש]. ועכ"פ גם אם היום דרך המשקוף בצורה של מן הצד, דין הגמ' והשו"ע לא ישתנה. ועוד יש להוסיף, שמקור הסברא שאם חיבר את הקנה העליון מן הצד באותו חומר, יכול להחשב כאילו המשקוף על גביו, הוא מדברי החזו"א (סי' ע"א סק"ח) שכתב, שאם נעשה מאבנים וטיט כשר, דלא מינכר אם הקנה על גבן או ביניהם. וכן אם כולו מאבנים [חתיכות], שלא ניכר אם הוא מהעמוד או מהמשקוף. אבל אם חיבר במסמרים שניכר המשך העמודים, לא נחשב על גביהן. ולכן זה דוקא בדומה לציקת בטון שנעשה אחד ממש, ואפשר לומר שזה כמו דבר ארוך שנופפו אותו, דנחשבת הוית גם כחלק מן המשקוף, והוא מעל גביו של העמוד. ולכן הורה מרן הגר"נ קרליץ שליט"א שאם ניכר החיבור נחשב מן הצד כמבואר בחזו"א. ושאל אחד הת"ח את מרן מה יהיה הדין אם יצבע את המשקוף ולא יהיה ניכר צורת החיבור, ואמר מרן שאז יהיה כשר, [כיון שבאמת הוא חומר אחד ומחובר כאחד]. ולפ"ז ברוב המשקופים שבבתים שהם צבועים בצבע שמן, לא ניכר צורת החיבור, ולכן גם אם באמת המשקוף לא מעל העמודים, הרי זה כשר.

חשיבות לימוד המושגים של דיני תחום שבת

בעניני התחומין כתבנו לאחרונה (גליון 118) על הצורך להכניס את המושגים הבסיסיים גם לנשים וילדים, שידעו מהו תחום שבת, מרחק לא גדול, [קילומטר אחד, שהולכים בזמנינו 10-15 דקות], ואסור להתרחק שיעור כזה מקצה הבתים של העיר או המושב.

בשבעו זה התקיימו שיעורים בנושא התחומין, בבית שמש ובירושלים, על מנת לבאר את הדינים מצויים מאוד למעשה, גם בערים הגדולות כשהולכים לשכונות מנותקות מהעיר [ולא רוצים לסמוך על היקף של העירוב הכללי, שיש בו הרבה קולות ובעיות], ובפרט כשנוסעים ליישובים, שיש יישובים סמוכים וקל ללכת אליהם, ובכל זאת יש בהם איסור יציאה מחוץ לתחום.

שני דינים בתחומין שאינם ידועים

בשיעורים ניתן דגש על שני דברים שאנשים טועים בהם, וההבנה הפשוטה בלי ללמוד את ההלכות, אינה חושבת כך, ולכן המכשול בהם מצוי מאוד. א. אנשים סבורים שטיול של חצי שעה או שלושת רבעי שעה מסביב ליישוב אין בו חשש של תחום שבת, זה בסה"כ טיול קצר, ולא מאמץ מיוחד. אבל האמת היא ששיעור התחום הוא קטן מאוד, ביחס למרחקי ההליכה הרגילים בזמנינו, [960 מטר לברורים בנושאי עירובין, וכן לתרומות וסיוע בהפצת הגליון:

לשיעור הגר"ח נאה, 1152 מטר לשיעור חזו"א] בסה"כ 15 דקות בהליכה רגילה, כ-10 דקות בהליכה מהירה. וא"כ בחצי שעה אפשר ללכת כפול משיעור התחום.

ב. גם במקומות שהמרחק בין היישוב שנמצא בו ליישוב ב', הוא מועט מאוד, בכל זאת התחום יכול להסתיים באמצע היישוב הסמוך. מכיון שכאשר יש הפסק של יותר מקמ"א אמה, שהם בסה"כ 68 מטר לשיעור הגר"ח, 81 מטר לשיעור חזו"א, מגדל מתחם של שלשה בנינים רגילים, מתחילים למנות 2000 אמה. ונפסק בשו"ע (סי' ת"ח ס"א) שמי שהאלפים אמה שלו מסתיימות באמצע עיר או יישוב, אסור לו ללכת לשאר העיר, אלא רק במקומות שבתוך האלפים. אנשים אומרים שכל העיר כד' אמות, ולכן סבורים שמתור ללכת בכל העיר הסמוכה, אבל הדין הזה שכל העיר כד' אמות, נאמר רק כשכל העיר בתוך האלפים [או בעיר ששבת בתוכה, ולא כשהתחום אינו מגיע לסוף היישוב], לכן ביישובים בזמנינו, רובם ארוכים יותר משיעור התחום, ולכן גם באופן שהמרחק בין היישובים קטן, יש לפחות חלק מהיישוב שאסור ללכת לשם, וההליכה לקצה היישוב הסמוך, היא יציאה מחוץ לתחום.

שאלה על התחום מיהודי מתחוק

והנה יש לציין שלאחרונה יש הרבה יותר מודעות בציבור לכל נושאי העירובין. ומגיעות למוקד העירוב שאלות אף מאנשים חרוקים. אחת השאלות שהגיעו למוקד בחודש האחרון שאלה ששאל אחד הפעילים של לב לאחים, שעוסק בקירוב נפשות ישראל. יהודי שהיה נוסע בשבת לראות את בנו משחק בכדור רח"ל, החל להתחוק וכבר אינו נוסע בשבת, אבל עדיין הולך ברגל אל מקום המשחק, ובעז"ה יוסיף ויתעלה בקיום המצוות. כעת שאל אותו יהודי האם אין בזה איסור תחום שבת. האברך שמח על הרצון המתקדם בשמירת השבת, ונסע איתו לראות את המרחק, והתקשר למוקד העירוב לשאול, שבמד המרחק שברכב הופיע שמקצה הבתים עד המגרש יש 1800 מטר, שהוא יותר מהתחום.

והנה הכביש הוא מתפתל, ומדידת התחום היא בקו ישר, וגם בתוספת ריבוע העיר, לכן המרחק במדידה של הלכות התחום, הוא פחות מהמדידה שהוא מדד. אולם לאחר בדיקה עדיין היה 1300 מטר, שיעור שצריך עירוב תחומין. המשיב במוקד עשה חישוב הלכתי, שאותו יהודי הולך דרך זו ביום שבת ולא בלילה, ובאופן זה יש לו דין עיר שלן בה על כל היישוב, ולכן הוא אמר לו שיניח את העירוב באיזה מקום בדרך, לאחר כ-400 מטר מקצה היישוב, והיה מותר ללכת ולחזור. הוסיף השואל מה הוא יניח לעירוב שיהיה כשר גם לזמן ארוך. ועד מתי הוא יכול לסמוך שהעירוב שיניח ישרא קיים, הן מצד שלא יתקלקל, והן מצד שאולי לקחו אותו.

עירוב בבקבוק שמן שראשו מציץ מהאדמה

המשיב חשב, ובס"ד הבריק רעיון מקורי. המאכל שהכי פחות מתקלקל ושיעורו לעירוב קטן יחסית, הוא רביעיית שמן. [משא"כ תבלין, יש בו מחלוקת הפוסקים במשנ"ב סי' שפ"ו ס"ק ל']. ולכן יקח כוס שמן בתוך בקבוק, ויטמון אותו באדמה בשולי הדרך. עי"ז ירווח את שני הדברים. א. שמן הוא דבר שמחזיק הרבה זמן, ב. הוא גם ישרא במקום זמן רב, בגלל שהוא טמון באדמה ואף אדם לא ידע על קיומו.

אך מיד הוא הוסיף שאם יכסה את הבקבוק באדמה, הוא לא יכול להיות עירוב, מפני שיש דין בשו"ע (סי' ת"ט סעיף ב' ג' ובמשנ"ב) שצריך שיהיה מותר לקחת מהמאכל בשבת [כל זמן בין השמשות], והרי יש איסור לחפור בקרקע בשבת, וא"כ אסור לו לקחת מהשמן, והעירוב אינו יכול לחול. אך גם לזה הוא מצא פתרון, שלא יכסה את כל הבקבוק באדמה, אלא ישאיר מעט מלמעלה, שראש הבקבוק יציץ ולא יהיה מכוסה, וכשראשו מציץ מותר לשלוח אותו [והאדמה מיטלטלת מן הצד]. ובהו יש פתרון גם לחשש שמא מישהו יקח את העירוב, כי בצורה כזו גם יוכל להבחין מידי פעם בהליכתו, שהבקבוק עדיין קיים.

המשך רישום מקומות נופש מוקפים כדין

בעקבות ההודעה בגליון הקודם על פתיחת רישום של מקומות נופש ביישובים לקבוצות, במתחמים מוקפים גדר כדון, שאפשר לטלטל בתוכם, ולא להסתמך על העירוב של היישוב שהוא עשוי בצורה מקילה או בעייתית, נתקבלו פניות במוקד העירוב, משני הצדדים, מצד אחד מאנשים שהיו במקומות מסוימים ובדקו שהם מוקפים בשלימות, ויותר מכך מהצד השני, מקבוצות שמעונינות לדעת על מקומות המוקפים כדון, שאפשר לשכור אותם ללא חשש. לכן אנו פונים ומבקשים, מכל מי שיכול למסור מידע בנושא זה, על מקומות שנבדקו כבר, וידוע שהם טובים או שאינם טובים, וכן מי שיכול לעזור בסידור המידע בצורה שתהיה נוחה לשימוש הציבור, שיפנה בדחיפות למוקד העירוב, על מנת לסייע לציבור המבקש לקיים שמירת שבת כהלכה.

בשורה משמחת

כסייד הודפסה מהדורה מעודכנת של מפת העירובים השכונתיים בבני ברק, הכוללת 30 עירובין נפרדים, שנבדקים ומחוקקים כשרים בשלש דרגות כשרות, עם מספרי הטלפונים של האחראים.

המפה מחולקת לתורמים 50 ש"ח למוקד העירוב. ניתן להשיג ברח"י אור החיים 23 קומה ב'.